

Os bois que entendían chinés

Wei, a teimosa

Li Wei chegou á praza do Obradoiro pasadas as once da mañá, coas pernas máis duras ca un chourizo de Vilalba e a cara de quen leva días comendo bocatas de queixo e durmindo en albergues onde o silencio é tan raro como un día sen chuvia en novembro. Os aplausos dos outros peregrinos soaron coma unha orquestra desafinada, pero ela agradeceunos coma quen agradece un café quente despois de cruzar a Serra do Courel a pé.

Ascendeu as escadas do Pórtico da Gloria cunha dignidade que nin a raíña de Inglaterra, e pensou: “Se isto non é gloria, que veña o demo e o diga.” Pero o demo, segundo din por Chantada, anda ocupado tentando convencer aos últimos labregos de que cambien o carro de bois por un tractor con bluetooth.

Días despois, na terminal do aeroporto de Santiago, Wei sentou nun banco e puxo cara de filósofa. Reflexionaba sobre todo o vivido, pero o que lle daba voltas na cabeza non era a espiritualidade do camiño, nin os pés cheos de bochas, senón aquel carro de bois que viu —e escoitou, porque os bois non levan silenciador— ao pasar por terras de Chantada. Aquilo era música ancestral, sinfonía de madeira e forza bruta. E como boa etnógrafa, pensou: “Isto hai que documentalo antes de que o último carro acabe na cociña de leña.”

De volta en Quingdao

Wei chegou a casa e soltou a bomba: quería volver a Galicia, pero esta vez non como peregrina, senón como detective cultural dos carros de bois. O seu pai, Li Jian, puxo cara de quen acaba de escoitar que a filla quere estudar a xenética do capón de Vilalba.

—De verdade, Wei? Vas cruzar medio planeta pra seguir uns bois que nin son nosos?

—Papá, se os bois falasen, diríanche que son máis sabios ca moitos humanos. E se ti pisases Galicia, saberías que alí ata os silencios teñen historia.

A nai, Li Xia, que tiña máis sentido común ca un manual de primeiros auxilios, preguntou:

—E con que cartos pensas facer esa viaxe de varios meses? Porque os bois non pagan billetes.

—Podemos vender a casa da aldea. Hai xente que paga por vivir entre pedras e humidade, mentres documentan a restauración en TikTok con filtros e música épica, conseguir patrocinadores e ir mercando os materiais pouco a pouco.

O pai case se atraganta co té:

—E o avó Migzé? Que pensaría de que vendamos a casa pra seguir bois alleos?

—O avó Migzé era máis aventureiro ca todos nos. Seguro que me apoiaría. El sempre dicía que entre aldeas non hai fronteiras, só camiños por descubrir.

—Pero a avoa Wang Shulan tiña os pes na terra. —dixo o pai.

—Si, ou na terra, ou no río, ou no esterco. Era conservadora, pero tamén sabía que o mundo non se para porque ti non queiras mover os pes.

Finalmente, despois de moitas discusións e algún que outro suspiro dramático, acordaron vender a casa. Iso si, Wei tiña que documentar todo coma se fose un reality rural e manter contacto regular coa familia, ou aceptaba as condicións ou non habería trato.

Os preparativos

Wei converteu o seu diminuto apartamento nunha central de operacións. A mesa do salón parecía o despacho dun alcalde de aldea: mapas de Galicia, listas de material, contactos de asociacións culturais, e folletos sobre carros de bois que tiñan máis po ca unha biblioteca abandonada.

Nunha noite de insomnio e vídeos de YouTube, topou cunha parella de islandeses, Bjorn e Sigrún, que fixeran a ruta das praias galegas nunha caravana, seguino un reto que eles mesmos anunciaran nas redes, o de percorrer o máximo de areas posibles. Documentaran ata os mosquitos de Corrubedo. E agora vendían a furgo.

“Isto é xusto o que preciso”, pensou Wei, mentres imaxinaba a furgo aparcada nunha leira, entre toxos e vacas curiosas.

Escribiulles e Bjorn respondeu coma se fose o presidente da asociación de amigos dos carros de bois:

—Ola Wei! Encantados de que a furgo siga rodando por Galicia. Aceptamos a túa oferta. Estamos en Santiago. ¿Cando chegas?

Wei sentiu un formigo de emoción. A casa da aldea xa tiña comprador, os billetes estaban reservados, e agora tiña transporte e aloxamento polo mesmo que lle ía custar a pernocta en hoteis, pero coa liberdade de movemento multiplicada por mil. As pezas encaixaban, o proxecto estaba en marcha.

Lavacolla: onde os avións aterran e os plans se fan realidade

O avión aterrou en Lavacolla nunha mañá brumosa de outubro, desas que fan pensar se o ceo está triste ou simplemente indeciso. Wei recolleu a mochila e o equipo de gravación, esquivando turistas despistados e maletas con vida propia, e dirixiuse ao aparcadoiro low cost, ese lugar onde os coches dormen barato e os encontros teñen sabor a café de termo.

Alí estaba a caravana: unha Fiat Ducato branca, decorada coma se fose un álbum de cromos. Bandeiras, praias, adhesivos de lugares que nin Google Maps reconece. Bjorn e Sigrún estaban sentados nunha mesa pregable, cun café que probablemente levaba máis tempo quente ca o motor da furgo.

—Wei? —berrou Sigrún, coma quen chama a unha amiga que leva anos sen ver, pero só pasaron dúas semanas.

—Si, son eu! —respondeu Wei, cunha cara de jet lag e entusiasmo mal mesturado.

Bjorn levantouse coma se fose o mestre de cerimoniais dun ritual nórdico e estreitoulle a man con forza:

—Benvida a Galicia outra vez! Ven, toma un café con nós antes de ensinarche todo.

Sentaron os tres arredor da mesa, e entre sorbos e risas, Sigrún contou historias de praias imposibles, permisos pra visitar as illas por horas, e veciños que ofrecían tapas de polbo coma quen ofrece consello matrimonial.

—E agora —dixo Bjorn, dando unha palmada coma quen invoca os deuses da estrada— imos ensinarche a túa nova casa.

O Doutor Kenji Tanaka, o xaponés dos canastros

Mentres Wei se preparaba en Quingdao, a máis de dez mil quilómetros, o Doutor Kenji Tanaka reservaba os seus canastros coma quen reserva habitación no balneario de Mondariz. Tanaka era home de rituais: se non planificaba con meses de antelación, sentíase coma un percebe sen rocha.

A súa historia era digna de novela: filólogo brillante, monxe zen por vocación, e finalmente galegófilo por convicción. Estudou linguas célticas coma quen busca o Santo Graal, e acabou tocando a gaita galega con máis paixón ca moitos fillos de Breogán.

Na USC era catedrático, pero no rural era “o xaponés dos canastros”. Chegaba co seu Toyota híbrido, cargado de tecnoloxía que faría chorar a Spielberg, e instalábase coma quen monta un campamento base para escalar o Everest da tradición.

E cada mañá, ás oito en punto, tocaba a Alborada Galega. Fose en eira, patio ou estrada, chovese ou ventease, Tanaka cumpría o ritual. Non era postureo, era respecto. Algúns veciños poñían o reloxo da cociña en hora cando soaba aquela gaita de madeira de buxo.

Na USC comentáronlle que unha etnógrafa asiática andaba a preguntar polos carros de bois. El pensou: “Outra máis.” Pero o destino, coma sempre, tiña plans propios.

Capítulo 2: A furgalla e o tempo parado

O traspaso da furgu fixérase nun bar de estrada entre Santiago e Boqueixón, onde o cheiro a tortilla e gasóleo se mesturaba coma perfume de aventura. Bjorn e Sigrún entregáronlle as chaves cun skál de augardente que fixo que vise estrelas antes de conducir.

Despedíronse con abrazos e promesas de seguir o seu proxecto en Instagram, aínda que sabían que o algoritmo non entende de carros de bois. Wei quedou soa, pero tamén libre. A furgu xa era súa, e con ela viña unha liberdade que non cabía nun armario de catro portas.

Os primeiros días foron de burocracia e supervivencia: papeis, despensa, e aprender a domar a besta mecánica. Pero cando todo estivo listo, apagou o GPS. A ruta cara a Silleda non foi pola autoestrada. Foi por esas estradas comarcais que parecen feitas por serpes con vocación de

cartógrafos. A paisaxe galega, antes fondo de postal, agora era protagonista dunha historia que se escribía a cada curva.

E así, sen buscar, atopou os muíños.

O primeiro era un sorriso de pedra agochado entre fentos e ameneiros. Non era ruína, era sabedoría en pedra. Consultou os apuntamentos: “O muíño non é só máquina, é corazón, traballo da auga recollida nunha infraestrutura hidráulica complexa e executada ao milímetro.” E Wei entendeu que estaba a ver algo máis ca arquitectura e enxeñería: estaba a ver memoria.

Máis adiante, atopou muíños restaurados. Ninguén por alí, só a auga falando en verso. Sentou nunha pedra e deixou que o son lle fixese silencio.

Durmir onde lle petase era a gloria. Unha noite entre ras, outra entre lúas de aldea. Sen horarios, sen itinerarios. A furgo era burbulla de autonomía, e Galicia, un mapa que as rodas ían marcando a cada volta.

E foi así como o idioma se revelou. Non o galego de albergue, senón o galego de praza, de fonte, de panadería. Unha vella, vendo a furgo aparcada, achegóuselle:

—Moza, ¿estás perdida?

Wei, co seu español de manual e corazón de etnógrafa, respondeu:

—Busco... os carros. De bois. Pra documentar.

A vella arrugou a testa —Ah, os carros... Xa non quedan, filliña. O último foi o de Manuel de Fidalgo. Desfixo o carro pra leña. E agora, se queres ver bois, vai ter que ser nunha festa ou nunha romaría, ou pasar a semana que ven pola feira de Silleda, que este ano haberá desfile dos poucos que quedan.

Manuel de Fidalgo: o home que fixo durar un carro tanto coma el

Wei conducía a furgoneta coma quen leva un segredo no maletreiro. Nerviosismo e emoción mesturábanse coma viño novo e gaseosa. No bar onde parou a preguntar e a xantar, Silveria, hostaleira, guía improvisada e enciclopedia rural con patas, ofrecérase a acompañala.

—Manuel de Fidalgo? Claro que o coñezo! Se non está na casa, está no eido coidando as galiñas. Imos, que eu che guío. —dixo coma quen fala dun monumento nacional.

Aparcaron na beira dun camiño de terra, onde as fochancas tiñan nome e apelido. Silveria sinalou cara a unha leira:

—Aló está. Sentado coma un rei. Sen coroa, pero con boina.

Cruzarón un prado verde e húmido, deses que che mollan os pés. Ao fondo, xunto a un muro de pedra cuberto de musgo e historias, un home maior estaba sentado nun banco de madeira, inmóbil, coma se fose parte da paisaxe. Boina gastada, chaqueta de pana que xa vira máis outonos ca un castiñeiro, e mirada perdida no horizonte coma quen espera que volva o tempo.

—¡Manuel! ¡Manuel! —gritou Silveria, coma quen chama a un santo que non atende.

O home non se inmutou.

—Nada, este home está xordo coma unha tapia. —dixo Silveria, sen perder o humor.

Achegáronse até quedar a uns metros. Manuel seguía alí, coma un vello carballo, mirando sen ver. Silveria tocoulle o ombreiro con coidado. El sobresaltouse coma quen esperta dun soño longo e xirou a cabeza.

—Manuel, mira —dixo ela ao seu oído, sinalando a Wei—. Que hai aquí unha rapaza que vén de China pra coñecer os nosos costumes! Quere saber do teu carro!

Manuel mirou a Wei coma quen mira un milagre moderno. Ollos pequenos, engurrados, pero vivos. Viu o seu rostro, o pelo negro, a cámara ao pescozo. E algo se acendeu: incredulidade primeiro, logo orgullo. Porque se unha moza de tan lonxe viña preguntar polo seu carro, entón o carro tiña que valer algo.

Wei, co corazón a bater coma pandeireta en romaría, sacou o caderno e preguntou co seu galego máis coidadoso:

—Señor Manuel... o seu carro... como era?

Manuel tardou uns segundos. Logo, un sorriso escapoulle, feito de poucos dentes pero moita memoria.

—Era bonito. —dixo, coma quen fala dun amor antigo—. De madeira de castiñeiro. Os cambóns cantaban ao xirar... un son que alegraba o camiño. Non era ruído, era música de andar.

Wei sentiu un calafrío. Non era só un carro. Era un compañeiro de vida.

Manuel fixo unha pausa longa. Os ollos, outra vez no horizonte, buscaban entre as néboas do recordo.

— O finado de Suso da Vilariña era un artista coa madeira. Non había quen lle gañase a el pra xuntar unha roda. Escollía ben a madeira, secaba ao sol e á sombra, O meu carro... o meu fíxoo el. E durou tanto coma min.

Silveria asentiu, nostálgica:

—Si, home, si. Xa non quedan artesáns así. Agora todo é plástico e ruído.

—E dise que a sobriña-neta... a filla da súa sobriña —engadiu Manuel, voltando a Wei— está a recuperar o obradoiro. Quere facer un museo, fala con ela, alá ha ter fotos, plans, ferramentas... todo coma se Suso fose volver mañá.

Wei sentiu un lóstrego de esperanza. Xa non era só recoller voces. Había un lugar, un arquivo, unha loita compartida contra o esquecemento. A sobriña-neta de Suso da Vilariña era unha compañeira de trincheira, unha aliada no combate contra o silencio, wei tomou notas, de Suso, da aldea onde traballaba e do tipo de carro que traballaba, porque os carros non se facían o mesmo nunha comarca que noutra, non, había matices a considerar.

—Moitas grazas, señor Manuel. De verdade. —dixo Wei, pechando o caderno.

Manuel inclinou a cabeza, e unha sombra de tristeza cruzoulle o rostro:

—É bonito que xente de tan lonxe veña interesarse por estas cousas vellas. Aquí... xa case ninguén se acorda. Agora todo é móbil e Spotify.

Wei e Silveria despedíronse e volveron cara á furgoneta. Mentres camiñaban, Wei xa tiña o móbil na man, buscando "Vilariña" e preguntándose como se chamaría esa sobriña-neta. Porque agora tiña unha misión clara: atopar ese obradoiro, ese museo, esa memoria viva.

A súa viaxe xa non era só documental. Era unha alianza co futuro pra salvar o pasado. E o pasado, como ben sabía Manuel, aínda tiña moito que contar.

A Feira de Silleda, onde ata os bois fan assembleas

A feira de Silleda non era un evento. Era un ecosistema. Cando Wei aparcou a furgalla no descampado —que tiña máis coches ca un centro comercial en rebaixas— xa sentía que entraba noutra dimensión. O aire ulía a terra mollada, a lume de leña e a esterco fresco. Lembrou as palabras da vella Wang Shulan “O esterco non cheira á merda, filliña, cheira a traballo e a verdade”

O son era unha sinfonía rural: muxidos, voces, gaitas, e ese triquetraque da madeira contra a pedra que soa a historia. Os artistas da motoserra preparaban os troncos pra exhibición de talla artística que ía ter lugar polo mediodía.

A exhibición anual de carros era un desfile de paixón e madeira. Wei entraba e saía dos stands coma quen busca un tesouro entre caixas de cartón. Fotos, planos, rodas, e nun recanto, alí estaba el: Tanaka, enmarcado en varias imaxes, recibindo placas, dando conferencias, posando coma un rockeiro da etnografía. A rapaza, que xa tiña estudado ao Doutor Kenji Tanaka coma quen estuda a un mito, recoñecía os seus documentais, os seus artigos e ata aquela entrevista na TVG onde tocaba a gaita mentres falaba de carros coma quen fala de filosofía.

Wei murmurou: “É el.” E nese momento, viu unha figura saíndo da carpa dos queixos cunha bola de tetilla na man. Cabelo cano, lentes finas, chaqueta de tweed malia a calor. Era Tanaka, sen dúbida.

Wei levantou a man e correu:

“Hey, Mr. Tanaka, mind lending me a slice of that brilliant brain for just a moment?”

Tanaka detívose, xirouse coma quen escoita un mosquito curioso, e respondeu en galego perfecto:

— Dicía vostede algo? Penso que me está a confundir co xaponés da feira do mar de Carnota. Que teña un bo día.

E marchou entre os postos coma quen escapa dun paparazzi molesto.

Wei quedou coa man no aire, entre ofendida e abraíada.

—“O xaponés da feira do mar de Carnota?” —pensou—. “¿Pero, cantos xaponeses hai en Galicia? ¿Hai unha asociación secreta?”

Maruxa Boente, a carreira que non se rende

Frustrada pero con máis teima ca nunca, Wei seguiu explorando. Foi ao pasar por un recinto de carros cando escoitou unha voz que cortaba o aire coma unha fouce:

—¡Eh, ti! ¡A da cámara! ¿Andas perdida ou que?

Wei xirouse e viu unha muller de corenta e poucos, forte coma unha pedra de muíño, mans grandes, rostro queimado polo sol, chaleco de traballo e botas de goma. Era Maruxa Boente, e tiña máis carácter ca un boi co día espeso.

—Non, eu... estou a documentar os carros de bois —respondeu Wei.

—Ah, si? Pois ven comigo, que son a única carreira que queda no oficio, chámome Maruxa, e ti?.

- Li Wei, de Qingdao, Wei.

Moi ben Wei, benvida a este país da tolemia. Se queres ver carros de verdade, non estas pezas de museo, tes que ver os meus bois traballando.

Maruxa falaba coma quen berra verdades. En minutos, Wei xa a seguía coma unha aprendiz de feiticeira rural. Maruxa contaba anécdotas, problemas cos permisos, gastos absurdos.

—¿Sabes canto custa traer aquí todos estes carros? —dixo, sinalando os vehículos—. Miles de euros en camións, gasóleo, papelame, seguros. Todo pra que a xente veña, faga catro fotos e marche. E logo din que isto non é rendible. ¡Rendible é o TikTok, claro!

Wei escoitaba coma quen escoita a unha profeta. Maruxa non era memoria; era resistencia.

—Ven —dixo Maruxa—, vou presentarche aos verdadeiros protagonistas.

Os bois e a lingua universal

Detrás dunha vala, nun prado reservado, pastaba un rabaño de bois, a chinesa contou ata 10, os imprescindibles pra facer andar os cinco carros restaurados que se expoñían nesta edición da feira. Maruxa asubiou coma quen chama á familia á mesa. Varios ergueron a cabeza.

—Este de aquí —dixo, sinalando un boi roxo imponente— é Fidel. Doce anos, veterano de mil batallas. E aquel negro e inqueda é Ghallardo, o máis novo. Ese aínda non sabe que a vida é dura.

Wei miraba os animais coma quen mira deuses antigos. Non eran bestas. Eran personaxes.

—Son perigosos? —preguntou, con respecto.

—Que va, son uns santiños —riu Maruxa—. Pero coidado, sempre que non se vexan molestos. Se lles falas ben, eles son encantadores. Agarda.

Maruxa asubiou coma quen invoca a natureza. Fidel ergueu a cabeza, separouse do grupo, e camiñou cara á vala coma quen sabe que o están esperando.

Wei, co corazón a bater coma pandeiro, levantou a man e dixo en chinés suave:

—Nǐ hǎo, Fidel. Hěn gāoxìng rènshì nǐ. (Ola Fidel, alégrome de coñecerte)

Fidel quedou quieto. Procesou. E logo, baixou a cabeza e moveuna de arriba a abaixo dúas veces, coma quen di: “Tamén me alegro, moza.”

Maruxa soltou unha gargallada:

—¡Xa o ves! ¡O animal entende todo! Non lle fai falla o galego nin o chinés. Entende a lingua do respecto. A Fidel gústalle que lle falen ben.

Wei quedou sen palabras. Aquilo non era casualidade, era maxia. Era realismo máximo rural, era Galicia.

Gravou o momento. Subiuno esa noite cun título sinxelo: “Fidel entende chinés.”

E os que o viron, entenderon que os bois non son só bois. Son memoria viva. Son pontes entre mundos. Son mestres do silencio que fala.

O desfile dos carros

Pola tarde, a feira chegou ao seu cumio: o desfile tradicional dos carros de bois. Un a un, os vehículos restaurados con mimo e teima desfilaban pola praza principal, guiados polos seus donos coma quen leva un fillo á primeira comunión. A multitude aplaudía con fervor, e algún que outro turista preguntaba se os bois tiñan matrícula.

Wei documentaba coma quen recolle as patacas antes da chuvia: cada cambón curvado, cada roda maciza, cada xugo tallado con arte e paciencia. Maruxa, sempre ao seu carón, explicaba cada termo técnico coma quen recita un rosario de sabedoría rural.

—¿Ves iso? —dixo, sinalando un carro especialmente ben conservado—. Ese é de Melide. Fíxate nos cambóns, máis curvados ca os de Chantada. Cada comarca tiña o seu estilo. E cada estilo, a súa teima.

Pero o que máis impresionou a Wei non foi a madeira, senón a verdade que Maruxa lle soltou coma quen solta unha pedra no estanque:

— Comenteiche antes o enorme gasto que supón desprezar carros, animais e persoas, gasto que en parte é sufragado pola organización da feira, tamén por algo que se parece a unha subvención cultural da consellería, que non sabemos cando se cobrará e en grande parte o que sae dos nosos petos, mais algunha doazón simbólica a través das páxinas da nosa asociación, pero aquí estamos outra vez pra que a escola vella non morra.

Wei sentiu unha indignación limpa, coma a que se sente ao ver unha árbore cortada sen motivo. Aquí había xente loitando por manter viva unha tradición, e o mundo pasaba de longo, mirando o móbil.

A Asemblea Xeral do Prado

Tras horas observando a manada cos seus cadros de etoloxía e a súa teima de entender, Wei comezou a ver patróns. Non era caos. Era coreografía. E no centro, sempre, estaba Touriño: un Frisón imponente, serio coma un xuíz de aldea, que parecía presidir cada interacción.

Unha tarde, baixo unha chuvia fina que mollaba sen enfadar, a manada arremuiñouse baixo os carballos. Touriño subiu a un pequeno outeiro, coma quen toma a palabra nun pleno rural. Wei, refuxiada na furgoneta coa ventá entreaberta, escoitou os seus muxidos e, entre a fatiga e a maxia, empezou a traducilos.

—O que sempre dixer, compañeiros: menos paus e máis cenorias!

"Muuuuuuu" (¡Dito e feito!).

—E digo máis! Que nos teñen pra exhibicións, coma se fósemos figurantes. E logo, ¿qué? Volta ao prado, á mesma herba de sempre. ¡Nin unha mazá de agasallo!

"Muuuuuuu" (¡Vergonza!).

—E os transportes? ¿Sabedes canto custa mover carros e bois? E nós, comendo o mesmo menú de sempre. Unha dieta monótona. Digo eu que, cunhas melloras, o rendimento sería outro, co que se pode aforrar en viaxes de exhibición folclórica, comeríamos coma príncipes. E digo máis...

Gallardo, o boi novo, interrompeu cun "Muuu!" agudo.

Touriño mirouno coma quen mira a un sobriño que fala sen permiso.

—O compañeiro Gallardo ten a palabra. Pero breve, que logo choverá con forza.

Gallardo mirou a Wei, coma quen sospeita, e soltou outro "Muu!"

Wei, na súa mente, puxo palabras: "E a humana esa da cámara? ¿É fiable? Porque a de hoxe caeu ben, pero onte faloume en inglés chafulleiro."

Touriño suspirou, muxido longo e filosófico:

—Pois si, compañeiro. Temos que votar se a aceptamos como observadora internacional. Pero primeiro, resolvamos o asunto das cenorias. Punto número dous da orde do día...

Wei pechou a ventá cun sorriso de pura satisfacción. Non sabía se estaba tola ou iluminada. Pero sabía que, á mañá seguinte, levaría cenorias. Porque gañarse o respecto dos bois era máis difícil ca cobrar unha subvención aprobada polo conselleiro de Agricultura en persoa.

O intento de gravar o mundo dende a perspectiva de Ghallardo

Choveu e escampou. Dende a furgalla, Wei observaba como Maruxa se achegaba ao gando cunha cesta de mazás. A moza colleu a cámara e dous cordóns das zapatillas deportivas que tiña a secar, e foi onda ela.

—Entra no valado se queres —dixo Maruxa, sorrindo—. Hoxe están tranquilos. Mira que contentos se poñen ao ver a froita. Non te asustes, están cómodos contigo.

Wei achegouse con cautela, e comentou:

—Estou a pensar como ven os bois o mundo. Se puidera colocar esta cámara no corno de Ghallardo, gravar o que el ve sería interesante.

Maruxa entretivo ao boi cunha mazá vermella. Ghallardo saboreaba a froita na man da coidadora mentres Wei amarraba como podía a cámara cos cordóns do calzado. Apertou ben os nós e acendeu a GoPro. O boi, impasible, seguiu comendo tranquilo.

Ata que ocorreu algo co que ningún contaba: un paxaro saíu voando dunha silveira. Ghallardo sacudiu a cabeza, sen maldade, só por pura curiosidade. Un dos cornos empurrou a chinesa con forza. Wei deu dous pasos cara atrás, esvarou nunha morea de bosta fresca e caeu sentada enriba dela.

—Ai, a miña nai! —berrou, entre sorpresa e resignación.

Maruxa comprobou que a rapaza estaba ben, e botou a rir a gargalladas.

—Estes animais novos son coma os nenos. Ás veces teñen cousas imprevisibles. ¿Estás ben?

Wei dixo que si, que non tiña dano, aínda que a súa dignidade se viu comprometida. Recolleu a cámara e retirouse con certa vergoña a facer un aseo de urxencia. Despois de aseada e con roupa limpa, descargou a gravación e, tras darlle unhas cantas vistas, decidiu subir esa parte do vídeo sen editar. Ante todo, quería ser honesta.

Incluíu tamén o saúdo a Fidel, e como o boi lle devolveu a cortesía con movementos lentos da cabeza.

A chamada familiar, ou como unha bosteira une continentes

Ao día seguinte, mentres respondía a comentarios entre divertidos e preocupados, o portátil iluminouse coa chamada de vídeo dos seus pais. Jian e Xia aparecían na pantalla cunha expresión que non era de preocupación, senón de algo moito máis confuso.

—Ola, filla —comezou Jian, tentando manter a seriedade. Duroulle tres segundos—. Onte estivo aquí a tía Lián Yí e... bueno, botámonos a chorar.

Wei sentiu unha punzada de culpa.

—Pero papá, que non fixen dano! Foi unha caída en brando, nun sitio... brando. E xa me limpei!

Xia non aguantou. A risa escapoulle coma un regato desbordado, e pronto os dous estaban a rir a gargalladas, con bágoas nos ollos.

—¡Por iso mesmo, pequena Wei! —dixo Jian entre risas—. ¡Por iso mesmo é que botamos a chorar... coa risa! A tía Lián púxonos o vídeo... ¡Non puidemos crelo! A nosa filla, a licenciada, a etnógrafa sería... ¡Caendo de cheo nunha bosteira de boi na outra esquina do mundo!

Xia asentía, afogada pola risa:

—¡E o xeito no que caíches! ¡E a túa cara! Fillas, es a nosa heroína. A avoa Wang Shulan desde aló de arriba debe estar a rir tanto coma nós. Se queres, mirao polo lado bo: agora estás a establecer un diálogo cos bois, que non é cousa pequena. Cóidate moito, mandamos bicos.

Wei quedou calada, pero sorría. Porque entendeu algo profundo: aquela caída fixera máis pola súa causa ca decenas de vídeos perfectos. Humanizáraa. Non era unha estudiosa distante, era unha persoa que se equivocaba, que ría de si mesma, e que amaba tanto o que facía que estaba disposta a acabar no chan.

E iso, na súa aldea de Liujiawei e en toda China, era algo co que a xente podía conectar. Porque a verdade, como a terra mollada, pega forte. E a humildade, como Ghallardo, ten cornos pero tamén corazón.

Cando abriu o perfil de WeChat, o paradigma cambiara completamente. Había comentarios de preocupación, si, pero na maioría eran bromas, referencias ao fedor intenso e mesmo consellos para tratar a roupa manchada con especial coidado, incluíndo recomendacións de usar tal ou cal produto. As visualizacións contábanse por milleiros, na conta de Patreon había un par de doazóns pequenas, e no foro, moitas mensaxes de ánimo.

Despois da cea, Maruxa achegouse ata a furgalla. Quería contarlle que na fin de semana seguinte habería un evento moi especial a cincuenta quilómetros de Silleda.

—Nada que atraia turismo, porque non se quer publicidade. Só carros, carreiros e moitas gañas de comer o mundo. Probas físicas para bois e condutores, onde se debaterán estratexias e se proporán técnicas elaboradas para que o transporte de carga mellore en seguridade. Puro deporte ao aire libre. Vaiche gustar.

A Wei pareceulle fascinante. Coñecería a outros profesionais, a outras xugadas de bois, en entornas menos masificadas.

Despois traballou arreo ata as tantas da noite. Tiña demasiado material que clasificar, decisións que tomar, rutas que preparar. Pasar uns días na feira agraria de Silleda fora o mellor comezo que puido ter coma investigadora.

A Ofrenda Silenciosa

Cando Wei saíu da furgalla aquela mañá, co sol aínda baixo e o corpo entumecido, o primeiro que viu non foi o ceo gris, senón unha bolsa de plástico branca balanceando suavemente do pico da porta. Colgaba alí, coma un froito maduro nunha árbore estraña.

Era da Queixería Doade, unha marca coñecida da Ulloa. Dentro, como un tesouro rural, atopou:

- **Unha bola de queixo de tetilla:** Non un anaco calquera, senón unha peza pequena e perfecta, daquelas que se ven nas feiras de calidade. Era o mesmo que Tanaka mercara pra el na feira.
- **Unha bola de pan de centeo:** Cortiza dura, miga densa. Do Foro do Pan de Vilarmajor, seguro.
- **Unha nota manuscrita.**

O que máis a sorprendeu foi a nota. A letra era limpa, precisa, case caligráfica, feita con tinta negra. Estaba escrita nun chinés formal e impecable.

A nota dicía o seguinte, coa súa tradución implícita entre liñas:

- **“Para a estudosa que veu de onde nace o sol:”** *“Duì cóng rìchū zhī dì lái de xuézhě:”*
- **“Un bo camiño empeza cunha comida, as miñas sinceras desculpas.”** *“Yī tiáo hǎo lù cóng yī dùn fàn kāishǐ, qǐng yuánliàng wǒ de bùzhōu.”*
- **“A gaita toca para quen sabe escoitar o silencio detrás do son.”** *“Fēngdí wéi néng tīng jiàn shēngyīn zhī hòu jìngmò zhě ér qǐ.”*
- **“Non busques o carro. Espera a que o carro te atope a ti.”** *“Bùyào zhǎo chē, děng chē lái zhǎo nǐ.”*
- **“Segue a Maruxa, ela ten as chaves, o camiño espera.”** *“Gēnzhe Mǎlǔshā zǒu, tā yǒu yàoshi, lù zài děng nǐ.”*

— K.T.

Wei quedou coa nota na man, mirando a bolsa. Non era só un almorzo. Era un mapa. Unha desculpa elaborada. Un recoñecemento de que ela, coa súa forma de actuar, estaba a seguir o camiño correcto.

E, sobre todo, era a primeira pedra dunha ponte que non tería que construír soa.

Rompeu un anaco de pan de centeo, firme e aromático, e botou enriba un anaco do queixo, tiña ese punto salgado que pide máis. Levou o conxunto á boca, e os sabores evocaron pasaxes das vacacións da infancia en Linjiawe.

Un pensamento xurdiu espontáneo, nese galego práctico que xa lle saía da alma:

“Carallo, este home... que padal fino ten.”

Sorriu, comeu e en silencio e agradeceu a ofrenda silenciosa do doutor Kenji Tanaka.

A Xuntanza dos Carreiros

A mañá espertou vestida de néboa baixa, ese bafo húmido que os vellos din que é o alento dos deuses e os mozos din que é a desfeita da calefacción. Wei conducía pola estrada secundaria coas indicacións de Maruxa. *“Pasado o cruce de San Martiño, tira cara ao monte. Se ves unha casa con tellado de uralita e un can que ladra sen moverse do valado, vas ben. Se o can vén correndo, pisa o acelerador.”*

Cando chegou, o lugar era unha eira ampla, acaroadada por carballos vellos como avós xigantes. Non había pancartas nin música, só o rumor da xente e o ocasional muxido que cortaba o aire coma un recordatorio: aquí os protagonistas teñen cornos. Había carros de bois, homes e mulleres con mans duras coma a pedra e, nun recanto, un grupo de veciños que non querían perder as probas de habilidade nin a presentación en sociedade da nova parella: **Zipi e Zape**, o roxo e o moreno, curmáns de sangue e —segundo os rumores— de afección a desobedecer ordes xuntas.

Maruxa recibíuna cun aceno e un sorriso que lle chegaba aos ollos. —Benvinda á xuntanza clandestina, Wei. Aquí non hai turistas facendo fotos co móbil, só xente que sabe de que lado do xugo se pon. E bois que, ás veces, saben máis que eles —dixo, guiñando un ollo—. E mantente afastada, sobre todo dos **curmáns Bruguera**, que están de estrea e aínda non sabemos se van obedecer ou montar unha folga.

Wei baixou da furgalla, sentindo a terra branda baixo os pés. Os carreiros non falaban, *conferenciaban*. Agachábanse para sinalar unha roda, probaban a tensión das cordas cos dedos, intercambiaban ollares cargados de significado cun simple movemento de cella. Un home co pano ao pescozo, a cara curtida polo sol e o vento, explicaba a outro como evitar que a carga se desprazase nunha pendente: “Non é forza, é xeometría, home!”. Outro, máis novo, amosaba con orgullo un sistema de freo artesanal feito cunha corda de esparto e unha ferradura vella dobrada. “Isto para cando a costa baixa moito, non como os freos de disco que se quentan”, dicía.

Maruxa, co seu megáfono que parecía un artefacto doutra época, levantou a voz. — ¡Compañeiras e compañeiros, irmáns do carro galego e xentes achegadas! Un ano máis estamos

aquí, non para darnos medallas, senón para darnos conta de que aínda sabemos facer isto. Acto de resistencia cultural, chámalle os listos. Nós chamámoslle non deixar morrer o que aprendemos dos nosos pais —a súa voz resoou clara no aire húmido—. Non vou aburrirvos coas normas, xa as sabedes. Só recordaros unha: se alguén ten que partir unha perna, que non sexa a dun boi. Que comece o espectáculo. E sobre todo, moito sentidiño, que os veciños de alá abaixo xa se queixan do ruído dos paxaros.

A xornada estaba meticulosamente organizada en tres probas principais, cada unha unha lección de física aplicada e psicoloxía bovina:

A Subida da Verdella: Un camiño empinado, de terra solta e lousas crebadizas. Cada carro debía ascender cargado con sacos de millo e fardos de madeira. O reto non era só a inclinación, senón manter o equilibrio, evitar que a carga se desprazase cara a atrás e, o máis difícil, que os bois non se desanimasen.

— Aquí é onde se ve se o carreiro fala cos bois ou só lles berra ordes —comentou un veterano a Wei, sen deixar de observar os movementos de Touriño e Abelardo—. Se os animais confían, soben. Se non, patinan.

O Slalom dos Toxos: Un percorrido sementado de pedras grandes, regos disimulados e un par de curvas pechadas que parecían feitas para probar a paciencia dun santo. A precisión era todo. Os bois debían avanzar cunha concentración absoluta, e os carreiros tiñan que anticiparse a cada movemento, axustando o xugo cun toque suave e guiando cunha voz baixa e constante, como quen lle fala a un neno asustado.

Wei anotou no seu caderno: **“Aquí non se doma, aquí négociase. É un diálogo co terreo e cos animais.”**

O Camiño Fondón e Cru: A proba raíña. Un carreiro vello, sen preparación, cheo de lama fonda, raíces escondidas e herba alta que lles chegaba aos nocellos dos bois. Non había tempo límite, nin premio máis alá do respecto dos presentes. Era a proba de verdade, onde se vía a resistencia dos animais, a serenidade do carreiro e a súa capacidade para *ler* o terreo, para sentir cos pés o que os ollos non podían ver.

— Este —dixo Maruxa, mirando como o **“dúo dinámico”** de Touriño e Abelardo avanzaba cun paso implacábel— é o camiño da vida real. Aquí non se compite contra ninguén, aquí demostrase quen es. E hoxe, estes dous levan a bandeira de imbatibles.

Wei gravaba, pero sobre todo, *escoitaba*. Escoitaba o son dos cascos contra a pedra, o roce da madeira, os susurros técnicos dos carreiros, o respiro forte dos animais. Non había espectáculo, pero había unha intensidade que enchería calquera estadio.

Ao final da xornada, cando o sol xa quentaba de verdade, Maruxa achegouse cun prato de empanada case enteira e unha botella de viño tinto sen etiqueta.

— Toma nena, reforza. Isto é o que querías ver, ¿non si? —preguntou, servindo dous vasos de plástico ata arriba—. Aventura sen filtros, sen artificios. O saber que non está nos libros, está aquí —sinalou coa queixada cara á eira, onde os carreiros desataban os xugos cos bois—. Aquí é onde se aprende de verdade.

Wei asentiu, emocionada, saboreando a empanada. A masa era fina, o recheo xusto. Era a mellor comida que tivera en semanas.

Despois de un longo grolo de viño, Maruxa fixo unha reflexión en voz alta, mirando o horizonte como se buscara a alguén.

—É unha mágoa que Pepe do Cando non viñese. Esta edición tiña cousas boas, moitas. Pero sen el... falta algo. É como unha festa sen música.

Wei mirouna, intrigada. Esa nomea xa lle resultaba familiar, un eco constante nas conversacións dos carreiros, sempre cun ton de respecto case reverencial.

—E por que non veu? —preguntou, limpándose os dedos no pantalón.

Maruxa suspirou, un suspiro que parecía saírle do fondo da historia. —Pepe é deses homes que non malgasta quilómetros de camiión nin toneladas de fume diésel pra demostrarlles aos demais o que eles xa saben que el sabe. Se Pepe vén a unha xuntanza como esta, é por unha de dúas razóns: ou hai algo verdadeiramente novo que el quere aprender, ou hai algo que el considera que debe compartir. Se non vén, é simplemente porque xa o fixo hai tempo e non cre en repetirse.

Mentres os últimos carros recollían cordas e os bois, xa libres, pastaban con placidez baixo as sombras dos carballos, Maruxa, cunha enerxía que parecía inagotábel, chamou por un dos carreiros máis vellos.

—¡Oes, Marcial! —berrou—. Dille aquí a Wei onde vive Pepe do Cando. Parece que está animada a facerlle unha visita.

Marcial, un home de poucas palabras e mans que parecían feitas de raíces, achegouse. Sen dicir nada, sacou o móbil —un modelo antigo, con teclas físicas— e, cunha precisión sorprendente, abriu o mapa e sinalou un punto preto dunha mancha verde que indicaba un bosque. —É alí —dixo coa voz rouca—. A Aldea do Foxo. A última casa, a que mira ao val, é boa de recoñecer polos paneis solares.

E, sen esperar resposta, marcou un número gardado na súa axenda.

—Ola, Pepe. Son eu, Marcial —dixo, cun ton máis suave do que Wei lle imaxinaba—. Mira, que temos aquí con nós unha etnógrafa... si, outra, pero esta é diferente. Moi especial. Está a estudar o carro dun xeito... distinto. Preocúpache a túa leña? —fixo unha pausa, escoitando—. Vale, xa llo digo eu. Moitas grazas. E coida esa tose, home, que te oio máis ronco ca un cano vello. Unha aperta.

Colgou e mirou a Wei cos seus ollos pequenos e penetrantes.

— Está feito. Mañá, de mañá, fai unha viaxe ata a Tomada dos Carballos pra recoller as polas que el mesmo podou a semana pasada. Se queres velo traballar, é a túa oportunidade. Pero vai cedo. Madrugará máis ca os paxaros, máis ca o sol. E leva isto en conta —baixou a voz, como se compartise un segredo de estado—: Non lle leves preguntas. Leva ollos. El fala pouco, ás veces nada. Pero todo canto fai, todo canto di é unha resposta. A única que importa.

Wei asentiu, sentindo un lóstrego de emoción e nerviosismo. A xuntanza rematara, o bulicio apagárase. Pero sentía, con toda certeza, que o verdadeiro camiño, o máis fondón, escuro e revelador, xusto ía comezar.

Afoutado e Rumoroso

A pista que subía ao monte era un catálogo de dificultades: fochancas fondas, pedras soltas, curvas estreitas e silvas que parecían ter vocación de alfombra. Pero Pepe do Cando non se amedrentaba. Nin el, nin os seus bois. Cando as silvas se poñían molestas collía a fouce e rozaba, cando as fochancas estaban fondas de máis polas chuvias, collía o sacho e enchía, cando un pau estorbaba no camiño, sacaba a serra de arco, cortaba e cargaba os paus no carro.

Afoutado, o boi veterano, tiña a mirada dun filósofo que xa viu de todo. Rumoroso, máis novo, era todo enerxía e curiosidade. Xuntos formaban unha parella que non precisaba palabras. O carro avanzaba coma quen sabe que cada paso é unha decisión.

Wei, emocionada, decidiu tentar de novo a súa idea: colocar a GoPro no corno de Rumoroso. Esta vez, improvisou cunha goma do pelo, envolvéndoa con coidado coma quen pon un adorno nunha escultura viva.

Rumoroso, coma boi que se preza, sacudiu a testa con dignidade. A cámara voou polo aire, rodou polo chan e quedou atrapada entre dúas pedras.

Pepe mirou a escena sen dicir nada. Achegouse, colleu o saco das ferramentas onde gardaba cravos, machada, cordas, cables, unha alicata e outros utensilios, non lle gustaba saír de faena sen comprobar que o saco de lona estaba pendurado no fungueiro. Sacou dúas bridas de plástico, esas que mercara no bazar chinés “por se acaso”.

— A ver... — dixo, cun ton que mesturaba paciencia e retranca—. Isto non é tecnoloxía rural, pero serve.

Amarrou a cámara coas bridas con forza ao corno de Rumoroso, que esta vez aceptou o adorno coma quen acepta unha medalla. Wei agradeceu en silencio.

Subiron monte arriba, co carro balanceando entre pedras e raíces. Os bois avanzaban con dignidade, sentindo o terreo coma quen le en braille cos dedos. A misión era clara: cargar tantas polas podadas de carballo coma permitise a realidade topográfica do camiño.

Afoutado marcaba o ritmo, Rumoroso seguía con entusiasmo. Pepe guiaba coma quen conversa co vento. E Wei gravaba, anotaba, pero sobre todo... escoitaba.

O Regato, a Carga e a Antena de Lata

A mañá comezara cedo, Wei axudaba a cargar o carro, seguindo as indicacións de Pepe. Non era só meter polas de carballo: era facer o castelo con xeito, equilibrar os pesos, amarrar con forza. Porque as costas non perdoan unha manobra mal feita, e os bois, por moita paciencia que teñan, non son magos.

Afoutado e Rumoroso observaban con calma, coma dous mestres que xa viron moitas cargas e moitos aprendices. O carro, pouco a pouco, foi collendo forma: unha escultura de madeira viva, lista para subir e baixar sen perder a dignidade.

— Aquí non se trata de encher —dixo Pepe, mentres apertaba a corda—. Trátase de que chegue todo abaixo sen que voen as polas nin os riles.

O carro comezou a baixar polas costas, entre pedras e fochancas. Os bois avanzaban con coidado, atendendo as indicacións do carreiro, sen apuros, sen tiróns, ata que chegaron ao regato.

Era escuro, profundo, e a auga viña alta polas choivas caídas durante a noite. Afoutado parou en seco. Rumoroso mirou ao seu compañeiro e fixo o mesmo. O carro quedou quieto, e Pepe bufou.

— ¡Arreee, carallo! ¡Non é pra tanto!

Pero os bois non se moveron. O instinto dicíalles que aquilo era perigoso.

— Andan eses carallos da madeireira a botar eucaliptos monte arriba e desfán o regato, a mañá cando subimos non estaba así de porco – Nese momento o carreiro perdeu a paciencia e levantou a vara diante dos animais pra ameazar con darlles no lombo se non tiraba para adiante.

Wei levantou as mans e dixo:

- Espere, señor Pepe, deixe que fale eu con eles primeiro.

Púxose diante dos bois, mirándoos aos ollos, e falou en chinés, coma quen conta un conto:

«Afoutado, Rumoroso... escoitade.» (*Āfǎtǎduō, Lǔmòluósuǒ... qǐng tīng wǒ shuō.*)

«Na miña aldea, moi, moi lonxe de aquí, o meu avó Migzé criaba búfalos de auga.» (*Zài wǒ de cūnzi lǐ, lí zhèlǐ hěn yuǎn hěn yuǎn, wǒ de zǔfù Míngzé yǎngzhe shuǐniú.*)

«Nunca lles levantou a man, aínda que el mesmo acabara caendo de cu no arroio máis dunha vez.» (*Tā cóngwèi táishǒu dǎguò tāmen, jǐnguǎn tā zìjǐ bùzhǐ yīcì shuāi jìn hé lǐ.*)

«El dicía: 'O respecto non se pide cun pau, gáñase coa paciencia e coa palabra.'» (*Tā shuō: 'Zūnzòng bùshì yòng gùnzi tǎo lái de, shì kào nàixīn hé huà yǐ yíngdé de.'*)

«Entendo que o regato estea hoxe escuro e profundo. Entendo o medo.» (*Wǒ míngbái jīntiān xīliú yòu àn yòu shēn. Wǒ dǒngdé kǒngjù.*)

«Pero pensade: mentres non saíamos de aquí, ningún de nós xantaremos hoxe. Xa van sendo horas.» (*Dàn qǐng xiǎngxiǎng: wǒmen bù líkāi zhèlǐ, jīnwǎn shéi dōu chī bù shàng fàn. Tiānsè yǐ wǎn le.*)

«Vos... ¿non tedes fame?» (*Nǐmen... nándào bù è ma?*)

Un silencio pesou no aire coma néboa de inverno. Entón, Afoutado, o veterano, baixou a cabeza e cun "Muuuuuuu" profundo e considerado, deu o primeiro paso. Rumoroso seguiu, confiando coma quen segue a un irmán maior. Coa lentitude e a forza propias deles, cruzaron o regato, sentindo o fondo con esa veteranía.

Pepe quedou parado, ollando coma quen ve un milagre diante dos ollos. Cando todo estivo seguro, mirou para Wei, sacudindo a cabeza cun medio sorriso:

— Manda carallo coa chinesa, non sei que lles dixo, pero funcionou.

Pero logo, a súa expresión tornouse máis seria. Ollou para os seus bois e despois para a moza. Unha sombra de preocupación cruzou o seu rostro:

— O caso é que... cando marche ela, como nos vai entender a nós o gando?

Pouco despois chegaron ao eido de Pepe, desengancharon o carro dos animais e leváronos a pastar ao prado pra que repuxeran forzas.

Wei colleu o móbil e tentou mandar unha mensaxe de voz aos pais, quería contarlles a fazaña, pero apenas había cobertura.

- Si, moza, ás veces a conexión vén cando lle peta, agarda, teño aquí o remedio.

O home colleu outra vez o saco das ferramentas e sacou de dentro unha lata de refresco cortada pola metade, na base había un conector USB universal, del conectou un cable que tiña saída USB-C e deullo á chinesa, ao pouco tempo había dúas raias de cobertura no móbil.

- Con algo de lixo e un cable do bazar fixen esta antena dipolo, non é un satélite da NASA pero ás veces quita dun apuro. Se a queres podes levala, hache vir ben en sitios coma este, eu teño mais.

A rapaza agradeceu enormemente as leccións de Pepe do Cando, que non era contrario á tecnoloxía moderna, coma ela pensara nun principio, era un home práctico, moderno e comprometido coa natureza.

O miradoiro, o silencio e o mundo enteiro

Wei puxo o motor da furgoneta en marcha. A estrada era estreita, con curvas que pedían respecto e paciencia. Subía cara o miradoiro do val, ese lugar que Pepe lle recomendara: “Alí arriba, se queres pensar, pensarás. E se non queres, tamén.”

Chegou xusto antes do solpor. As vistas eran espectaculares: o val estendíase coma un lenzo de verdes e ocre, e o silencio era reverencial, coma se a terra pedise que se falase baixo. Aparcou, abriu as portas traseiras, e deixou que o aire fresco entrase coma unha bendición.

Sentou co portátil no colo, revisou os vídeos gravados, e fixo unha montaxe rápida. Non cortou moito. Non engadiu música. Non puxo subtítulos. Só seleccionou os momentos que tiñan verdade: a carga, o regato, a conversa cos bois, a antena de lata. Subiuno a WeChat e pechou o ordenador. Estaba esgotada.

Durmiu coma unha santiña. Ao amencer, mentres almorzaba pan con marmelada e bebía té quente, abriu o portátil por rutina. E viu o que non esperaba: o vídeo tiña miles de visitas. Comentarios de todo o mundo. Compartido en foros de ecoloxía, educación emocional, cultura rural.

Comentario fixado por Wei

“Grazas a todas as persoas que estades a ver, compartir e comentar este vídeo. Non imaxinaba que esta pequena historia rural puidese tocar tantos corazóns en tantos lugares. O que vivín con Afoutado, Rumoroso e Pepe do Cando non é só tradición: é respecto, técnica, e vínculo. Non podo responder a todas as mensaxes, pero léoas con emoción.

“Seguimos aprendendo, escoitando, e cruzando regatos xuntos. Volverei con novas aventuras. Grazas a todos.” → “*Wǒmen jìxù xuéxí, qīngtīng, yīqǐ chuānguò xiǎohé. Wǒ huì dàizhe xīn de tànxiǎn huílái. Xièxiè dàjiā.*”

Comentarios destacados

- **Romanía:** “*Segue así, Wei, o teu xeito de entender a natureza estame a causar unha sensación que non percibía dende fai tempo.*”
- **Thailandia:** “*Cando o vin pensei, así era como falaba a miña avoa aos búfalos.*”

- **Finlandia** (Doutora Hertrud Olstren): *“Na miña carreira como antropóloga nunca vira tanta tenrura. Onde podo facer unha doazón pra a túa causa?”*
- **Colombia**: *“Pero, a interacción cos animais é real? Porque se o que vexo é certo, miña nai, que arte.”*

Reaccións dos makers

- *“Ese home é un mestre da adaptación. Leva boina, si, pero tamén leva un móbil con batería externa e sabe máis de antenas ca moitos de nós.”* —@MakerRural, Asturias
- *“A antena dipolo feita con lata e cable USB é unha obra de arte funcional. Pepe non é un ludita, é un hacker da aldea.”* —@TechCampino, Portugal
- *“Paneis solares no tellado, cobertura reforzada na taberna, e bridas do bazar chinés no carro. Pepe é o que pasa cando a sabedoría tradicional se cruza coa lóxica maker.”* —@Etnolab, Barcelona
- *“O que máis me impresionou foi a súa caixa de ferramentas: parece sacada dun obradoiro de prototipado. E todo usado con sentido, non por moda.”* —@HackeiraVerde, Ourense

E así, entre bridas, bois e bytes, a historia do carro galego comezou a circular polo mundo.

A Voz da Noite

O son da *Noite Galega con Xurxo Souto* era un fondo familiar en milleiros de cociñas, obradoiros e vivendas cando caía o sol. Era o son que acompañaba, que arroupaba, que facía da radio un fogar. Pero aquela noite, a introdución musical baixou coma quen se saca o sombreiro, e a voz de Xurxo chegou cun ton distinto: íntimo, solemne, coma quen vai contar algo que non se pode esquecer.

—Miñas donas, meus señores, e os cincomil ghaiteiros invisibles que sempre están convidados a esta festa do amor pola terra... —comezou, coa pausa que abre camiños—. Esta noite, algo está a acontecer. Algo fermoso. Algo máxico. Algo que, se prestan atención, poderán escoitar no rumor do orballo contra as follas, ou no eco dun muxido que vén dun val afastado.

—Fálolles dunha moza chamada Li Wei. Si, chinesa. De Quingdao, a que fala cos bois. Que cruzou medio mundo non para buscar unha Galicia de postal, senón para meter os pés na lama. Para escoitar os bois. Para entender, dende o respecto, o que nós ás veces esquecemos: que a tradición non é un museo, é unha conversa que non debe parar.

—Porque Wei non veu con teorías. Veu con ollos limpos. E púxose a falar cos bois. Literalmente. E o milagre non é que os bois entendesen chinés. O milagre é que ela nos ensinou a escoitalos de novo. Ensinounos que o carro non é só madeira, senón vínculo. Que o xugo non é só ferramenta, senón confianza. Que o muxido non é só son, senón resposta.

—Hai quen di que esta moza está a facer máis pola cultura galega ca institucións enteiras. E eu créoo. Porque o que ela trae non é diñeiro, nin publicidade. É algo máis escaso e precioso: atención pura e mirada nova. Un espello que nos devolve a nosa propia imaxe, máis limpa, máis verdadeira.

— Por iso, esta noite, dende esta emisora, queremos dicir: grazas, Wei. A nosa Wei, se ela nolo permite. Benvida á casa. E que os bois, onde queiran que estean a tirar dun carro, nunca deixen de escoitar a túa voz.

— Wei, vai pra ti esta repichoca. E que resoe coma un agradecemento colectivo, porque o teu traballo, tamén espanta a señardade e devolve o son da terra a quen pensaba que xa non tiña voz:

*“Non canta na cha ningún,
Por eso meu carro canta,
canta o seu eixo tan ben,
que a señardade me espanta...”*

Neses momentos, en obradoiros, cafés, nas casas de xente como Pepe do Cando ou Maruxa Boente, houbo asentimentos e sorrisos. Un orgullo estraño e fermoso. Porque unha rapaza de alá, do outro lado do mundo, estaba a devolverlles a dignidade máis fonda do seu mundo. E converténdoa nun canto que todo o mundo quería escoitar.

Wei xa non era a forasteira. Era *a nosa Wei*. E ese era, sen dúbida, o maior recoñecemento que o país galego lle podía ofrecer.

Na USC

O despacho de Tanaka cheiraba a libro vello e a té verde. As paredes, cubertas de mapas, fotos e anotacións, parecían respirar historia. Domingo Viéitez, o historiador, acababa de poñer punto final á súa arenga cun golpe suave no brazo da butaca.

— ¡É increíble, Kenji! E aínda pensas que é unha máis? Fixeches unha das mellores investigacións sobre a Galicia profunda. Tes o arquivo, a conexión coa xente, o coñecemento... A túa orientación pode darlle a Li Wei as pezas que non atopa nos seus vídeos. Non podes deixar que todo ese traballo se perda nunha nube de likes e mensaxes de 120 caracteres.

Cando Tanaka falou, a súa voz era un murmurio:

—Ela... non precisa que lle dean ferramentas, Domingo. Xa as ten. Ten unhas que nós... que eu... nunca souben forxar.

Viéitez abriu a boca, pero Tanaka levantou unha man sutil:

—O meu traballo é coma un mapa topográfico. Detallado. Sinala cada outeiro, cada regato. Pero é plano, bidimensional. — Sinalou cara á pantalla, onde o vídeo de Afoutado e Rumoroso estaba pausado—. O dela... é en tres dimensións. Inclúe o son do vento, o cheiro da terra mollada, o tacto da confianza. Ela está a cartografar a experiencia.

Fixou os ollos no historiador, e por primeira vez houbo unha faísca de emoción contida:

— Ti dis que eu lle debo dar as miñas ferramentas. Pero ¿e se o que ela necesita non é o meu mapa, senón un tradutor? Alguén que lle explique os nomes que está a atopar no terreo.

Viéitez sorriu. A batalla estaba gañada.

— Precisamente. E quen mellor ca ti pra ser ese tradutor? Pra conectar a súa intuición coa nosa memoria.

Tanaka asentiu. A decisión xa estaba tomada, non por presión, senón por recoñecemento.

Reacción dos profesores de Qingdao

Nun despacho con vistas ao mar Amarelo, tres profesores do Departamento de Antropoloxía da Universidade de Qingdao vían o vídeo de Wei por cuarta vez. O carro, os bois, a conversa en chinés e galego, a antena feita con lata e cable USB... todo lles parecía tan improbable como real.

O profesor Zhang, veterano da casa e defensor da ortodoxia metodolóxica, engurrou o cello:

— Isto non é unha investigación seria. ¿Onde está a metodoloxía? ¿Onde están os protocolos? ¿As entrevistas estruturadas?

A profesora Lin, máis nova e cunha mirada aberta ao mundo, respondeu sen levantar a voz:

— No xeito de comunicar, e niso a xove Wei ten cátedra.

Outro profesor, o doutor Chen, especialista en epistemoloxía comparada, engadiu con ton preocupado:

— Coma facultade de antropoloxía, ¿como imos xustificar con seriedade uns métodos que non ensinamos aquí, quen de nos está disposto a apoiar os métodos de Wei?

Lin mirou para os dous, cruzou os brazos e dixo:

— Chamádelle como queirades, pero as respostas que está a ter a rapaza tamén chegan do mundo académico. Hai antropólogos, docentes, investigadoras comentando o vídeo con respecto e interese. Algo faría ben, digo eu.

Zhang bufou, pero non respondeu. Chen mirou pola ventá, coma quen busca argumentos no horizonte. E Lin, cun sorriso leve, engadiu:

— Quizais o que fixo Wei non se pode explicar con rúbricas. Pero chega ata a xente con emoción. E iso, señores, ás veces é máis científico do que parece.

A Casa dos Avós e o Canciño Wou Wou

Wei estaba mergullada nos seus apuntamentos de campo cando o móbil vibrou cunha mensaxe do seu pai, Li Jian. Non era un texto, senón unha avalancha de indignación dixital: un enlace a un vídeo de WeChat e unha mensaxe de voz case tremenda de furia.

"Wei, mira isto. Mira a desfeita que está a montar esa influencer de internet na casa dos teus avós. Botar abaixo muros, poñer... que sei eu! Isto non é restaurar, isto é unha falta de respecto, unha profanación da memoria familiar!"

Wei abriu o vídeo co corazón algo apertado. A influencer, vestida cun estilo rural-chic imposíbel, sorría ante a fachada da casa. A música era un *jingle* alegre demais. "Hoxe, restauramos o muro leste coa técnica da terra batida dos antepasados! E miradede a Wou Wou, o canciño experto en supervisión de obras!"

Wei suspirou. O seu pai sentía a casa non como unha estrutura, senón como un fogar que contiña a esencia da súa liñaxe. Ver aquilo convertido en contido para entretemento era como unha puñalada.

Premeu para gravar a resposta, coidando cada palabra

"Papá, escóitame. Non é pra tanto. Si, é un xeito novo, con mentalidade de cidade. Pero mira ben: non están a desbotar nada valioso. Están a usar barro local, a recuperar tella vella, ladrillos que o avó xa non usaba. Están a facer restauración de todos os mobles que poden, non demolición. É outro xeito de coidar a memoria. Un xeito que, hoxe en día, até a fai visible e a valora."

Fixo unha pausa estratéxica, deixando que a razón se asentase, antes de lanzar o seu as baixo manga emocional. Engadiu cun ton máis cálido:

"E papá..., mira ese cachorro, Wou Wou. Medra coa casa, xa forma parte dela, non me digas que non é adorable. O mais bonito de todo é que hai vida nova a medrar alí, nun dos comentarios din que en canto teñan tres pezas restauradas no interior e conexión eléctrica xa poderán vivir dentro, coa súa pequena de dous anos, mentres restauran o resto da casa"

Houbo un silencio longo no chat. Case dúas horas despois, chegou a resposta do pai. Unha soa liña de texto, cargada de rendición a regaña dentes e un humor moi seu.

"Está ben. Pero que non lle poñan luces LED de cores no hórreo nin cortinas na lareira, por iso si que non paso"

Wei soltou unha risa ao escoitar a resposta de Jian. Soubo que, malia todo, o seu pai acababa de cruzar un limiar. Estaba aprendendo, coma ela, que a tradición non é un cadro estático que se garda nun armario. É como un río: a auga é a mesma, pero o seu curso cambia, e vense medrar criaturas novas.

O Bazar da Estrada

Tralo remuíño emocional do encontro con Pepe do Cando e o éxito inesperado nas redes, Wei sentiu a necesidade de poñer orde. Non só na súa cabeza, senón na súa vida nómade. O diñeiro de Patreon, aínda modesto, permitiulle un luxo: un fin de semana de aseo, roupa limpa e un teito que non fose o da furgalla.

Alugou unha habitación nun hostel da Estrada, con baño privado e wifi que non dependese dunha antena de lata. O primeiro luxo foi unha ducha longa, sen preocuparse pola auga. O segundo, levar a furgalla a un lavado automático. Ver como a capa de lama e bosta seca desaparecía baixo os xets de auga espumosa sentiuse como un bautismo. Pero o lavado automático só quitara a capa de barro seca; o interior aínda gardaba o cheiro da aventura: a herba mollada, o alento dos bois... e quizais algo de queixo. Merecía un luxo maior. O terceiro e non menos importante foi levar o vehículo a unha estación de lavado manual.

Deixou a furgalla no lavado e, coas compras feitas dirixiuse ao Bazar O Sol Nacente. Era un local estreito e longo, un universo en miniatura onde podías mercar desde un despertador ata unha escaleira de aluminio, pasando por roupa interior e ferramentas. O cheiro era unha mestura de plástico novo, perfumes e incenso suave.

Wei mercou con eficiencia práctica: Primeiro un paquete de bridas de distintos tamaños pra eses apuros de campo. Tamén un pixama de algodón, pantuflas peludas e unhas calzas térmicas. Mentres pagaba á dona, unha muller serena detrás do mostrador, escoitou un son que lle freou o corazón: o repenicar limpo e alegre de dúas pandeiretas.

Xirouse. Nun recuncho, entre torres de caixas de zapatos sen abrir, dúas nenas xemelgas de uns oito anos, con trenzas perfectas, practicaban coas pandeiretas galegas.

Wei, sen pensalo, achegouse e saudounas no idioma que sempre falou:

- «Nǐmen zài nǎlǐ xué de dǎ zhè me hǎo?» (¿Onde aprendestes a tocar así de ben?)

As nenas levantaron a cabeza. Non se sorprenderon polo chinés, pero responderon con naturalidade no idioma do seu día a día.

- No grupo de baile “Eixo do carro”, ensaiamos prás festas da patroa do mes que ven. – Dixo unha delas. Wei respondeu:

- «Zhùfú nǐmen yǎnchū chénggōng, huòdé hěnduō zhǎngshēng.» (O meu desexo é que o fagades ben e teñades moitos aplausos.)

- Grazas, señora. – Respondeu a irmán.

A dona do bazar, que escoitara a conversa, explicou a Wei, tamén en mandarín: — Elas naceron nesta vila, son galegas e queremos que aprendan canto poidan sobre a súa identidade, non son so chinesas. Ademais, están entusiasmadas ca música desta terra e a senten coma propia.

Saíu do bazar coas súas compras, pero cunha comprensión nova. Os chineses non eran só os donos dos bazares, esa presenza silenciosa e eficiente que todo o mundo vía pero á que ninguén parecía ver. Eran familias que estaban a botar raíces, que mandaban ás súas fillas a clases de pandeireta para cantar na romaría, que comprendían o valor da terra que os acolleu.

Cando foi recoller a furgalla e comprobou o traballo profesional da limpeza, exclamou abraiada: —Pero, iso que había antes no marco da porta, era unha mancha?

A moza que lle cobrou o servizo botou un sorriso:

—Levamos anos atopando de todo. Este, por sorte, só tiña memoria da terra. Pero si, xa lle sacamos ata as lembranzas incómodas. Que durma tranquila, que a súa casa sobre rodas xa non lle contará segredos do rural.

Li Wei pagou a tarifa con satisfacción. O que era a casa dela por vez primeira en semanas non cheiraba a nada desagradable. Sentíase tan limpa ela por dentro como estaba o seu vehículo. Despois arrancou e foi aparcar diante dun supermercado, había que facer víveres con urxencia. Pra rematar o día foi cear unha hamburguesa completa e comeu nunha mesa ampla, ben iluminada e en compañía de xente anónima.

Esa noite, no cuarto do hostel, vestiu o pixama novo, puxo as pantuflas e escribiu no seu caderno:

"Hoxe aprendín que as tradicións non se herdan só por sangue. Adóptanse. As nenas que tocan a pandeireta no bazar son tan galegas como Maruxa Boente. Só que a súa historia é máis recente. E quizais, por iso, valoran mais as raíces da terra onde asentan."

Conexións

O cuarto do hostel era unha burbulla de paz. Wei, enfundada no seu novo pixama e coas pantuflas peludas nos pés, sentou fronte ao portátil coas catro raías do wifi brillando como un faro de civilización. Non era o luxo o que a facía feliz, senón a simpleza dunha conexión estable.

Antes de mergullarse na edición de vídeos, prendeu a GoPro. Quería que os seus seguidores visen o rostro detrás das aventuras.

— Ola a todos. Son Wei. Por fin teño un momento de paz para falarvos directamente. Moitos preguntádesme... ¿Que fai unha chinesa perdida polos camiños de Galicia?

— O meu proxecto non é só sobre carros de bois. É sobre a memoria que se nos escapa entre os dedos. É sobre a xente que, como Pepe do Cando ou Maruxa Boente, aínda garda esa memoria nas mans e no corazón. E sobre como unha tradición aparentemente simple contén unha sabedoría inmensa: de respecto polos animais, de coñecemento da madeira, de paciencia e tamén de retranca, que os carreiros, diso, van sobrados.

— A miña liña é clara: vou seguir eses fíos. Vou buscar os últimos artesáns, como Xan do Foxo, do que moitos me falan. Quero entender non só como se fai un carro, senón por que se facía así. E, sobre todo, quero que vos, comigo, escoitedes as últimas voces dun mundo que se está a apagar.

— Isto non sería posible sen vos. Cada like, cada comentario, cada doazón en Patreon... son como unha pancada garimosa no lombo. Dinme por aí que non estou soa nesta viaxe. Que a esta historia impórtalle a alguén. Grazas. De verdade.

— Agora vou subir algún vídeo das últimas aventuras. Seguimos en contacto.

O alalá do pendello

Wei chegou ao obradoiro de Xan do Foxo por indicacións de Maruxa “Se queres saber como se vive o oficio cando o oficio non dá para vivir, vai ver a Xan.”

Non houbo presentacións formais. Xan estaba sentado nun banco de madeira, cunha navalla na man, a traballar nunha peza de castiñeiro. Mirouna de esguello e dixo:

— Ti es a moza dos bois, non si? A que anda a estudar o que aos galegos xa nos esquece.

— Estiven con Pepe do Cando a semana pasada, durante toda unha mañá e resultou unha experiencia moi agradábel.

Xan ergueu unha cella, coma quen escoita algo improbable.

— ¿E dis que fuches quen de botar unha mañá enteira con Pepe sen que che botase os cans?

— Non só iso. Arranxoume a conexión do móbil e ensinoume a técnica de usar bridas pra amarrar a cámara no corno do boi.

Xan soltou unha gargallada seca.

— Pois vaia. Este non é o Pepe o bravo que eu coñecía. O que non quería tractores nin que ningún lle pasase polas tomadas. O que lle berraba ao vento e calaba aos cans da aldea cando tiña dor de costas.

Wei sorriu – Cando nos despedimos quedaba a botar a voar o seu dron, quería saber onde tiña as ovellas.

O obradoiro de Xan era un ecosistema. Había ferramentas manuais das que herdara do avó, tamén ferramentas eléctricas e híbridas. Un taladro de batería de 20V, compartido con unha amoladora e unha caladora que viñeran no mesmo lote. A batería de 2,5Ah non daba para moito, así que Xan mercara un pack de tres baterías de maior capacidade. “Compensou, co que gastei no lote non mercaba nin unha ferramenta profesional”, dicía, mentres furaba unha peza de freixo.

Wei anotaba termos: gubia, formón, timón, eixo, cambote, cama do carro. Pero o que máis lle interesaba era o uso que Xan facía da tecnoloxía: cargadores de coche para luces LED, panel solar no tellado, router suxeito con bridas e cinta americana.

— Temos un grupo de WhatsApp que se chama “Pendello Intelixente” —contou Xan—. Alí compartimos consellos: como conectar unha cámara de vixilancia ao inversor, como evitar interferencias co dron, como facer que o galo non cante cando se activa o sensor de movemento. Mira, teño aquí uns exemplos.

Xan foi á mesa de traballo e tirou da saba que estaba a tapar o seu portátil, na portada había un deseño en 3d do carro que estaba a construír, minimizou esa ventá e abriu un arquivo de texto:

O grupo de WhatsApp "Pendello Intelixente" non era so un chat. Era un sistema nervioso colectivo.

Wei puido ver algúns dos temas máis recorrentes no vello ordenador de Xan, que gardaba como un arquivo de sabedoría práctica:

- "Problema: A miña cámara de vixilancia desactívase cando o inversor salta coa treboada. Solución: Ponlle unha batería externa de 12V que faga de ponte cando marcha a luz."
- "Aviso: O sensor de movemento do tellado disparase co galo de Leocadia. Axuste de sensibilidade: Baixar a 20% e apuntar cara á cancela, non ao poleiro."
- "Oferta: Teño tres baterías de 5Ah compatíbeis con taladro/amoladora. Intercambio por ladrillos refractarios ou planta de tomate negro, pero vale tamén en caña de herbas."

Era unha enxeñería inversa aplicada á vida cotiá. Non se trataba de ter a última tecnoloxía, senón de facer que a tecnoloxía accesible sobreviva e sirva nun medio hostil (humidade, cortes de luz, animais...).

Xan explicoulle a Wei o mantra do grupo: "O mellor aparello é o que podes reparar ti mesmo cun desparafusador e unha brida."

Era a mesma filosofía do carro: eficiencia, duración e independencia. O "Pendello Intelixente" era, no fondo, o carro de bois do século XXI.

Xan vivía dunha pensión modesta. Non pagaba luz: Maruxa recibía a factura e era a asociación de amigos do carro quen se facía cargo. Tiña 12 galiñas poñedeiras, vendía os ovos ao bar da esquina: 6 ovos = 1 caña dobre e tapa de callos. Cultivaba leitugas, cebolas e pementos da Arnoia.

As restauracións tiñan tarifa “amigo que non pregunta”: A tanto por hora + café. A madeira viña de trocos que lle deixaban tras talas comunais. Pagaba en viño do país.

Wei anotaba todo. Non era poesía. Era sistema.

Un veciño entrou co sacho roto. Xan colleu a radial, fixo un corte limpo, soldou cunha máquina de segunda man e dixo:

—Listo. Iso aguantará outros seis meses de combates contra os seixos.

O veciño deixou una botella de tinto e outra de branco. Wei apuntou: “Troque funcional. Non é negocio, é equilibrio.”

Xan bebeu o café. Deixou o anel húmido na táboa. Wei escribiu: “Anel de conta corrente rural.”

— Cobras pouco – Dixo a rapaza.

— Cobro o xusto que hai que cobrar. Mira, moza, isto non é un oficio, é un estilo de vida, de non ser pola pensión que cobro e da miña horta, non podería dedicarme a isto profesionalmente e ter pra unha viaxe do Imerso coa miña Carmela. O carro sobrevive coma ecosistema, grazas á teima de Maruxa Boente e outras almas inocentes coma ela, non hai maxia nin espectáculo.

Wei apagou a cámara. Non viña aprender oficio. Viña entender como se vive o oficio cando o oficio non dá para vivir. E aínda así vive. Despois o mestre engadiu:

- Fixeches ben en vir. Entendes máis cunha ollada ca Tanaka con todos os seus plans de rigor académico. Agora segue. O meu obradoiro xa está todo nos libros. O teu campo é a vida dos que estamos detrás. Sorte no camiño.

Wei saíu do obradoiro cando a lúa comezaba a ser visible detrás da serra. Xan tiña a razón do mundo, pra que documentar algo que levaba recollido un século polos vellos galeguistas, creando po nos andeis? Pero no relacionado coa vida de quen facía os carros, pouco material antropolóxico había, e niso tiña moito de vantaxe sobre os estudosos que a precederon. Subiu á furgalla e baixou cara ao prado onde horas antes pastaba o gando, as vistas ao val eran soberbias, un sitio tan bo coma calquera outro, ou mellor pra pasar a noite.

Alborada no val, canles abertas

Ás oito en punto da mañá, Wei espertou coa melodía da *Alborada Galega* de Pascual Veiga, tocada con gaita. Non era un ton de móbil nin unha alarma programada. Era música real, viva, que viña do outro lado do val.

Saíu da cama en pixama, descalza, e abriu a porta da furgalla. O frío da mañá fíxolle dar un chimpó e volveu entrar a buscar a bata. Cando volveu saír, xa envolta en tea quente, a música seguía. Viña dun punto entre dúas casas vellas e un canastro restaurado de pedra e madeira, medio oculto entre os loureiros.

Wei quedou alí, escoitando, ata que pasou unha muller coas vacas pra levalas a pastar. Levaba un pau curto e un sombreiro de palla, e saudou cun aceno de cabeza.

— Señora —preguntou Wei, sen poder agochar o sorriso—, é costume do lugar tocar a gaita polas mañás?

A muller parou, mirouna coma quen ve unha turista que non é turista, e respondeu:

— Que va, muller. É o xaponés dos canastros. Vén todos os anos a pasar uns días con Xan do Foxo. Sempre trae a gaita e toca ao amencer, as oito en punto. Di que é a súa forma de dar as grazas ao lugar. – Antes de botar a andar engadiu a paisana – Mira se é puntual que miña tía Leocadia pon en hora o reloxo da parede.

Wei quedou calada. A música seguía. A muller seguiu coas vacas. E ela, sen saber moi ben por que, colleu o móbil e escribiu unha mensaxe:

“Profesor Tanaka, casualmente a miña furgalla está a centos de metros do seu canastro, se hoxe non ten compromiso, gustaríame convidalo a xantar. Teño arroz con verduras, té de camomila e unha empanada de mazá que merquei onte no pobo. Nada especial, pero con intención.”

A resposta chegou media hora despois:

“Será unha honra. Sempre que vostede acepte cear no meu humilde canastro un arroz con grelos e sobremesa especial con sabor a mar.”

A rapaza contestou animada:

“Por suposto, sempre quixen coñecer un canastro por dentro, din que teñen meigallos. Vaille ben a comida pra unha da tarde?”

E Tanaka:

“Xan fará unha pausa de descanso sobre esa hora, minuto arriba, minuto abaixo, estarei de volta no canastro sobre a unha. Saia de onde está, baixe a costa e colla o seguinte cruce á dereita ata atopar os castiñeiros”

Recuncho oriental na aldea

Antes da hora prevista Wei xa tiña a mesa lista: arroz con verduras, té de macela galega e empanada de mazá.

Tanaka chegou coma sempre: sen facer ruído, puntual sen ser exacto. Parou o Toyota ao lado da Fiat Ducato. Chamou pola rapaza.

- Pequena Wei.

- Si, pase, a mesa está posta.

— Moitas grazas pola invitación, a comida compartida é sempre un acto de confianza.

— E tamén de supervivencia — respondeu ela, sorrindo—. Porque se o fago eu soa, acabo comendo galletas de arroz e café frío con sabor a arrepentimento e a pan reseso do supermercado.

Comeron en silencio durante uns minutos. Só se escoitaba un merlo que discutía cunha laverca no medio das árbores. Foi Tanaka quen rompeu o silencio.

—Hai algo que nunca publiquei. Non por falta de interese, senón por falta de ollos que o visen.

Wei mirouno, intrigada.

—Durante anos documentei o carro, os bois, os obradoiros, os materiais, os pesos, os ritmos. Pero sempre sentín que algo escapaba. Algo que non cabía nun gráfico nin nun artigo revisado por pares.

Fixou a mirada nela, con esa intensidade que non precisa levantar a voz.

— Ti ves o que eu non puiden. Ves o vínculo, ves o respecto. Ves o animal como compañeiro, non como ferramenta. Ves o carreiro como parte do carro, non como operador. Iso é o que falta na miña investigación. E iso é o que ti podes completar.

Wei quedou calada. Non era el quen a guiaba. Era el quen lle entregaba unha tarefa pendente.

—Non busques só os carros que traballan. Busca os que senten. Os que se paran porque o boi está canso. Os que cambian de ruta porque o carreiro sabe lerlle os ollos. Iso non sae nos papers. Pero é o que importa. – A continuación engadiu:

- Pequena Wei, sería pra min unha honra participar na súa investigación e asesorala coa miña experiencia de décadas. – A moza tardou en reaccionar, coa cara visiblemente emocionada respondeu:

- Doutor Tanaka! É unha obriga aceptar o seu ofrecemento, a oportunidade que me presenta supón todo un reto persoal e académico pra miña modesta carreira. Estou profundamente agradecida.

O xaponés ergueu da mesa, agradeceu a invitación e fixo unha pequena reverencia.

- Non esquezas, hoxe ceamos ás oito.

O canastro de Tanaka

No chan, unha esteira de bambú perfectamente estendida. Encima, o portátil aberto, cun esquema de carro tradicional galego en 3D, e ao lado, unha gaita de fol que descansaba coma quen xa cantou todo o que tiña que cantar.

A cociña portátil de cartucho de gas soltaba un fío de vapor. Tanaka remexía o arroz con grelos cunha espátula de madeira feita por Xan do Foxo. O cheiro era humilde e limpo, coma a casa dunha avoa que sabe o que fai.

Wei sentou sen dicir nada. Tanaka serviu dúas cuncas de arroz e dixo:

— Aquí non hai cerimonia. Só costume.

Comeron en silencio. O arroz tiña ese punto de cocción que non se aprende nos libros. Cando remataron, Tanaka ergueuse, foi a unha caixa de madeira e sacou unha lata brillante, co logotipo de “Conservas Mingalleira. Dende 1930”.

— Esta é a sobremesa, non está á venda aínda, pero ti mereces probalo.

Abriu a lata con coidado, coma quen abre un segredo. Dentro, unha crema verde escura, con textura de mousse e aroma a mar e limón.

—Postre de algas. Laminaria e codium. Textura de flan, sabor de recordo. Fun asesor técnico no proceso. Quería que soubese a costa, pero sen sal. Que fose doce, pero con carácter. Sabías que as conservas galegas de mar están entre as mais valoradas do mundo? As conserveiras galegas saben facer arte, na tradición e tamén na innovación.

Wei probou unha culler, era sorprendente. Non sabía a marisco, nin a xelatina. Sabía a Galicia vista dende o Xapón. Sabía diferente, pero sobre todo, sabía ben.

—Isto, sabe, doutor —dixo ela.

- Chámame Kenji, dende agora viaxamos os dous no mesmo carro da memoria.

Wei anotou no seu caderno: "*Postre de algas. Conservas Mingalleira. Tanaka como asesor. Sabor a occidente, sabedoría oriental.*"

Acto seguido o xaponés colleu a gaita e ofreceu unha pandeireta á chinesa pra que o acompañase na interpretación de "Carballeira derramada"

- Non todo vai ser solemnidade, verdade, pequena Wei?

A muller das vacas, que viña de recoller o gando ouviu balbordo, mirou pra o canastro o e pensou:

- "Estes orientais, cando queren, tamén saben rir a gargalladas, non son tan tesos coma pensabamos"

Colaboración: "Con revisión por pares, de bois"

Wei e Tanaka sentármse baixo un carballo, cos cadernos abertos pero sen a rixidez habitual. Entre eles, Afoutado e Rumoroso pastaban, converténdose sen sabelo no primeiro comité de revisión bovino da historia da antropoloxía.

—O título —propuña Tanaka, cunha seriedade cómica— debería ser: "*Etnografía do diálogo silencioso: o carro galego como eixo de negociación interespecie*".

Wei engadiu un subtítulo nun post-it: "*Ou: Por que os bois entenden mellor o chinés que os burócratas da consellería*".

Tanaka case sorriu.

—A nosa metodoloxía —continuou Wei, sinalando os animais— é a observación participante. Eu participo ca miña cámara, e eles participan... decidindo se me deixan ou non gravalos.

Nese momento, Rumoroso achegouse e pousou o focíño sobre o caderno de Tanaka, deixando unha pegada húmida e lixeiramente herbácea xusto enriba da hipótese principal.

—Velaquí —anunciou Wei, solemnemente—. A primeira revisión por pares. Aprobado con modificacións menores.

Tanaka limpou a pegada con coidado.

—A súa obxección parece centrarse na nosa definición de 'vínculo'. Suxiren unha perspectiva máis... verde.

A Estrutura do Artigo

1. **Abstract:** "Resumo executivo para humanos e ruminantes."
2. **Introdución:** "Por que os carros non son so madeira, senón paciencia."
3. **Metodoloxía:** "Esvarar, caer en bosteiras e aprender a escoitar cos ollos pechados."
4. **Resultados:** "Os bois prefiren cenorias a subvencións."

5. **Discusión:** "Ou: Como explicarlle a un comité académico que Fidel ten máis criterio que algúns dos docentes."
6. **Conclusións:** "O verdadeiro eixo do carro non é de madeira, é o respecto e unha mazá de cando en vez."

O Comité Bovino en Acción

Cada vez que Tanaka se enleaba en xerga académica, Afoutado daba un paso atrás con desinterese. Cando Wei contaba unha anécdota simple sobre como Rumoroso aprendera a confiar, o boi novo achegábase e escoitaba atento.

— Están a darnos feedback en tempo real —constatou Wei.

— É a revisión por pares máis honesta que tiven nunca —recoñeceu Tanaka, pechando o portátil. — Non usan palabras, pero comunican máis claro que calquera revisor de *Journal of Anthropological Studies*.

A Presentación Final

O artigo, naturalmente, nunca se publicou nunha revista convencional. Enviárono a unha publicación de acceso aberto, pero a súa verdadeira difusión foi a través do blog de Wei, onde incluía:

- **Vídeos** das "sesións de revisión" cos bois.
- **Notas de campo** con anotacións de Tanaka e comentarios "traducidos" dos animais.
- **Unha sección especial:** "O que aprendín dos meus pares bovinos".

E ao final, na lista de agradecementos, poñía:

"A Afoutado e Rumoroso, polas súas contribucións críticas ao marco teórico. A Fidel, pola súa paciencia infinita. E a todos os bois de Galicia, que nos lembran que o coñecemento máis valioso non sempre cabe nun PDF."

A Defensa da Tese: Bovine Peer Review en Santiago

O salón de grados da Facultade de Xeografía e Historia estaba inusitadamente cheo. Non só de académicos con togas, senón tamén de xente do rural: Maruxa Boente, con botas de goma e todo; Pepe do Cando, cruzado de brazos coma un xuíz severo; e Xan do Foxo, que viñera "só para ver a que soaba o escándalo".

Pero o verdadeiro tribunal estaba noutra parte.

A Mesa do Tribunal Bovino instalárase nun prado das aforas, baixo un carballo centenario:

- **Touriño e Abelardo** presidían con solemnidade. Touriño, serio coma un xuíz de paz, mastigaba lentamente como quen pesa cada argumento.

- **Fidel e Ghallardo** facían de vocais. Fidel, o veterano, con mirada escéptica; Ghallardo, o novo, impaciente e propenso a interrupcións bruscas.
- **Zipi e Zape**, os curmáns desobedientes, eran os "asistentes técnicos", o que en realidade significaba que podían desmontar a presentación cun movemento mal calculado, ou derribar dunha cornada o dron que os estaba a retransmitir en directo.

Wei, nun xesto que marcaría un antes e un despois na antropoloxía galega, non levou un PowerPoint, levab a un carro de bois completo, aparcado xusto diante da cristaleira do salón de grados.

—Doutores e doutoras —comezou, dirixíndose tanto ao público humano como ao tribunal ruminante—, o meu traballo non se defende con diapositivas. Deféndese cunha pregunta: ¿poden estes bois mover este carro coa mesma dignidade cos seus avós?

Tanaka, sentado na primeira fila entre os académicos, asentía coa seriedade dun catedrático, pero cun brillo de pura travesura nos ollos.

A presentación foi... diferente.

- Cando Wei mencionou "a eficiencia loxística do carro tradicional", **Zipi** intentou comer a cámara de trípode e Zape estivo a punto de derrubar a pantalla xigante na que estaban a ver a defensa do seu traballo.
- Cando falou do "diálogo non verbal entre carreiro e animal", **Ghallardo** emitíu un "Muuu!" profundo e significativo que interrompeu a Wei durante un bo minuto.
- Cando citou a Maruxa, esta ergueuse dende o público e berrou: "¡E iso sen falar do prezo do gasóleo! ¡Ou das botas de faena que cheiran peor por dentro que por fóra!"

Pero o momento culminante chegou cando un reitor auxiliar, home de gravata e ideas fixas, preguntou con sorna:

— ¿E cal é, exactamente, a metodoloxía científica para medir a "dignidade" dun boi?

Antes de que Wei puidese responder, **Touriño** levantou a cabeza, mirou directamente ao reitor e soltou un "**Muuuuuu**" longo, profundo e cheo de unha paciencia infinita. Un son que dicía, mellor que calquera palabra: "Home, se non o entendiches, non cho vou explicar eu agora."

O silencio foi absoluto. Despois, Maruxa Botente levantouse e sentenciou dende o fondo da sala:

— Xa está. O tribunal ruminante fallou. Aprobado por unanimidade. E o que non lle guste, que lle pregunten aos bois como se conduce un carro pola costa de Valga.

A tese foi aprobada. Non por unanimidade humana, pero si por aclamación bovina.

A Reacción en Qingdao: O Pánico Metodolóxico

Nun despacho con vistas ao mar Amarelo, tres profesores do Departamento de Antropoloxía vían o vídeo da defensa. O profesor Zhang, o defensor da ortodoxia, parecía a piques de sufrir un desmaio.

— ¿Isto... isto é unha tese ou un episodio de "Dramas no rural"? —preguntou, suando.

Á profesora Lin, pola contra, abríaselle de orella a orella a boca nun sorriso.

— É a cousa máis refrescante e honesta que vin en anos! —exclamou—. Inclúe as variables *reais* do traballo de campo: o impredecible, o humor, a sabedoría non humana...

O doutor Chen, o epistemólogo, observaba con atención científica os movementos de Touriño.

—O boi presidente —anotou no seu caderno— mostra unha comprensión intuitiva da dinámica de grupos. A súa intervención foi máis eficaz ca calquera réplica académica.

— Pero... ¡Os estándares! —protestou Zhang—. ¡A obxectividade! ¡O método!

—O método —replicou Lin, sinalando a pantalla onde Wei recibía unha leituga como agasallo de Ghallardo— é que a realidade é máis complexa, máis intelixente e máis divertida que os nosos libros de texto. E Wei acaba de demostralo.

Maruxa Boente: Co-autora por Dereito Propio

Como era de esperar, Maruxa non se limitou a ser unha simple co-autora. Exixiu —e conseguiu— un epílogo propio no artigo, que se publicou así:

EPÍLOGO: A PERSPECTIVA PRÁCTICA (OU: COMO NON MORRER NO INTENTO)

Por Maruxa Boente, Última Carreira en Activo

- Punto 1: Se un boi non quere mover o carro, non é "resistencia cultural". É que o boi é un cabrón teimudo. A solución non é citar a Foucault, Descartes ou Beauvoir, é ofrecerlle unha mazá, mellor se é vermella.
- Punto 2: A "negociación interespecie" é moi bonita, pero ao final do día, alguén ten que limpar a bosteira. E ese alguén, queridos académicos, non sodes vós.
- Punto 3: Se a vosa teoría non funciona cando chove e o camiño é un barral, entón a vosa teoría é tan útil como unha peneira pra traer auga da fonte.

Conclusión final de Maruxa: "**Menos falar e máis facer. E se facedes, que sexa con sentido común e botas de goma.**"

E así, o artigo máis revolucionario da historia da antropoloxía galega —revisado por pares bovinos, defendido ante un tribunal de bois e rematado co sentido común irreverente de Maruxa— pasou a ser lenda.

E Wei, Tanaka, e todo o elenco de personaxes, souberon que a verdadeira sabedoría non está nos títulos nin nas revistas indexadas, senón no son dun carro movéndose por un camiño de terra, guiado por quen sabe escoitar o que os bois —e as persoas— teñen que dicir.

A espiritualidade práctica dos galegos

Na pantalla do portátil, os rostros de Jian e Xia formaban un cadro de curiosidade familiar. El, escéptico; ela, cun libro medio aberto no rego, seguindo co dedo índice unha liña como se non quixese perder o fío nin mentres falaba coa súa filla.

— Entón, filla —preguntou o pai, Li Jian, tras escoitar as últimas peripecias de Wei coa furgalla—. A esa xente do extremo occidente... ¿Que é o que lles falta? ¿Onde está a súa espiritualidade? Din que non creen en nada, nin nos santos nin no demo. Parece unha terra sen alma.

Wei suspirou, pero desta vez cun sorriso de quen descubriu un segredo e está a piques de compartilo.

— Papá, iso é a capa que venden aos turistas. E son uns artistas facéndoo: cunchas de vieira, figuras conmemorativas, gaitas que nunca aprenderán a tocar... e potes de queimada que, na intimidade do seu fogar, levan décadas sen probar. As súas lendas, con todo... — Wei abriu os ollos, patentizando o punto—, as súas lendas de meigas, mouras e almas en pena, son unha tea tan densa que fai parecer pequena a biblioteca central de Pekín. Os seus contos son labirintos que enganan a calquera. Pero, si, é certo: van pouco á misa. Venden un folclore que, no día a día, practican con certa distancia irónica.

A nai, Li Xia, levantou a vista do seu libro. Os seus ollos, afiados por anos de lecturas sobre antropoloxía e historia das relixións, brillaron cunha luz nova.

— É fascinante —musitou, máis para si mesma que para eles. Pechou o libro suavemente.— O que estás a describir, Wei, non é unha falta de espiritualidade. É un *traslado do sagrado*. É un fenómeno que levo semanas a estudar, precisamente por mor do teu proxecto.

Jian arqueou unha cella, sorprendido pola formalidade da súa muller.

— Estás a aprender en semanas —continuou Xia, mirando á súa filla con unha admiración que non disimulaba— o que a min me levou meses de lectura sesuda comprender. Os galegos non abandonaron o sagrado; simplemente, desaloxárono dos templos e repatriárono á terra e ao fogar. A súa "misa" é o churrasco familiar ao que non falta ninguén, aínda que teña que coller un avión. O seu "ritual de comunidade" é a verbena. O seu "clericalismo" é o respecto tácito polos vellos do lugar. É unha relixión laica, non dogmática, centrada no vínculo.

Wei quedou en silencio, asimilando as palabras da súa nai. Vira todo iso, sentírao, pero non contara con que alguén lle dese un marco teórico tan claro.

— Polo que dis... —resumiu Jian, intentando poñerse ao día—, a súa relixión é a familia e a terra.

— Exacto, papá —confirmou Wei, coa voz chea dunha certeza nova—. E iso... iso é unha espiritualidade que, como di mamá, se traslada. Non se reza, se vive. E cando se vive... — Lembrou que as caras felices ao redor do lume, o son das risas entre o fume da grella—...calan máis fondo que calquera canto.

Li Xia asentiu, satisfeita. A súa filla non só estaba a vivir unha aventura; estaba a realizar, intuitivamente, o traballo de campo máis valioso: o que conecta a teoría co pulso da vida real.

Manuel Piñeiro

Outubro de 2025